

Osobe i pokreti

Personalizam i Hrvatska

U povodu 100. godišnjice rođenja Emmanuela Mouniera

Franjo Zenko

UDK: 930.1

Pregledni rad

Primljeno: 2. ožujka 2005.

Prihvaćeno: 15. svibnja 2005.

e-mail: franjo.zenko@zg.t-com.hr

U prvom se dijelu članka daje kratki osvrt na život i djelo Emmanuela Mouniera (1905-1950), osnivača časopisa Esprit te na genezu personalističkog pokreta. Zamisao o pokretanju časopisa, koji postaje glas pokreta, rađa se u Mouniera nakon što je iz rodno-ga Grenoblea, gdje je diplomirao filozofiju kod Jacquesa Chevaliera, došao 1927. u Pariz na postdiplomski studij i stekao, kada i Sartre, akademski stupanj agrégé. Odustavši od sveučilišne karijere, pokretanjem časopisa Mounier želi stvoriti svojevrsnu platformu za suočavanje s aktualnim realitetima, ponajprije sa svjetskom ekonomskom krizom 1929. koju tumači kao »totalnu« krizu europske individualističke civilizacije.

U drugom se dijelu članka ocrta filozofsko-antropološka inspiracija personalističkog pokreta koji se suprotstavlja trima kolektivizmima koji su se htjeli prikazati kao odgovor na krizu i slom individualizmom inspiriranoga kapitalističkoga svijeta: marksističkom komunizmu, etatističkom fašizmu i rasističkom nacizmu. U trećem se dijelu ocrta Mounierov personalizam kao plodonosni otpor totalitističkim strukturama u zemljama, u kojima su se one na kraći ili duži rok uspjele etablirati, bile one inspirirane klasnim, etatističkim ili rasističko-nacističkim kolektivizmom. U četvrtom se dijelu, bez pretenzije na iscrpnost, ocrta prisutnost personalizma (i) u Hrvatskoj.

Ključne riječi: personalizam, civilizacija, kriza, individualizam, kolektivizam, totalitarizam.

Kratki osvrt na osnivača i genezu personalističkog pokreta

Ove godine se obilježava 100. godišnjica rođenja Emmanuela Mouniera, osnivača francuskoga personalističkog pokreta 30-ih godina 20. stoljeća. Rodio se je u Grenobleu 1905. u katoličkoj obitelji u kojoj je živio sve do svoje 22. godine, dakle, do 1927., kada odlazi na studij u Pariz. Prve mladenačke krize doživljava pri izboru studija: roditelji su htjeli da studira prirodne znanosti koje bi ga odvratile od, po njihovu mišljenju, prenaplašene sklonosti meditaciji i refleksiji, dok on sav naginje humanističkom studiju, posebno književnosti i filozofije. Konačno, upisuje filozofiju na sveučilištu u rodnome gradu, gdje mu je učitelj Jacques Chevalier, pasionirani obnovitelj klasične filozofije, posebno francuske nacionalne filozofske tradicije.

Tri godine sudjeluje gotovo s delirijskim oduševljenjem u seminarima i prati kolegije o Aristotelu, Descartesu, Pascalu, Malebrancheu i Bergsonu o kojemu Chevalier priprema studiju u posljednjoj redakciji zajedno sa svojim studentom druge godine – Mounierom, i to u duhu sinteze Aristotela i Bergsona, klasičnog realizma i intuicionizma. Nastojanje oko te i takve sinteze karakterizirat će, u neku ruku, Mounierovu metodu u njegovu kasnijem filozofskom i esejističkom radu.

Nakon što je diplomirao 1927., odlazi u Pariz na postdiplomski studij, gdje sluša tada poznate filozofe-profesore (kao što su Robin, Bréhier, Brunschvig), a s poznatim egzegetom, ocem Pougetom, proučava dvaput na tjedan sve do 1933. povijest religije i mistike, obje svete Terezije i poznatoga španjolskog mistika sv. Ivana od Križa. Također sudjeluje u susretima što ih organizira Jacques Maritain s intelektualcima, umjetnicima, filozofima i interkonfesionalnim teolozima. Na *Ecole Pratique des Hautes Etudes* sluša Goguelovo tumačenje Djela apostolskih, a kod E. Gilsona kolegije »Spekulativna mistika od sv. Bernarda do Dantea« te »Doktrine o inteligenciji u srednjem vijeku«.

Istodobno sa Sartreom stječe akademski stupanj *agrégé* 1928., no fundacija kojoj podnosi nacrt doktorske teze odbija ga stipendirati kao i druge filozofe koji su se natjecali. U međuvremenu otkriva djelo Charlesa Péguya o kojem s dvama prijateljima, Marcelom Péguyem i Georgesom Izardom, piše studiju u kojoj je

Mounier autor predgovora i poglavlja *La vision des hommes et du monde*, dok je Marcel Péguy napisao drugi dio pod naslovom *La pensée politique et sociale*, a Georges Izard treći pod naslovom *La pensée religieuse*.¹ No tada Mounier sve više gubi volju za sveučilišnom karijerom i intenzivno se bavi mišlju o pokretanju časopisa, jer, kako će reći retrospektivno godine 1941., »bilo je stvari za promišljanje o kojima se nije moglo nigdje pisati«, kao primjerice da se »naše kršćanstvo solidariziralo s onim što ću kasnije nazvati 'ustaljenim neredom'« te da se iza ekonomske krize 1929. krije »jedna totalna kriza civilizacije«. ² Nakon opsežnih priprema koje su uključivale određivanje doktrinarnoga smjera, religijske inspiracije i ideologijskog limitiranja kruga suradnika, pri čemu su bile napose intenzivne i zanimljive rasprave između Mouniera i Maritaina, prvi se broj časopisa pod naslovom *Esprit* pojavio u listopadu 1932. Časopis, s kratkim prekidom za vrijeme Drugoga svjetskog rata, izlazi sve do danas. U isti mah s početkom izlaženja časopisa koncipiran je i pokret s denominacijom »personalistički«, čije je glasilo postao časopis *Esprit*. Nakon tri godine iskustva pokreta i časopisa, Mounier jasnije profilira njihov doktrinarni, pa i ideologijski karakter u knjizi *Personalistička i komunitarna revolucija* u kojoj su skupljeni Mounierovi programatski članci do tada objavljeni u *Espritu*.³ U neku ruku, Mounier je časopis i pokret konačno filozofski, ideološki, pa i politički definirao godinu dana poslije u svojem glasovitom *Personalističkom manifestu*.⁴ Bez iznošenja detaljnoga sadržaja *Manifesta*,⁵ ovdje ćemo se ukratko osvrnuti samo na temeljnu filozofsku inspiraciju Mounierova personalističkog pokreta u cjelini.

¹ Autori su studiju objavili pod naslovom *La Pensée de Charles Péguy*, Paris, Plon, 1931. Mounierovi tekstovi iz iste knjige doneseni su u prvome svesku njegovih sabranih djela *Œuvres de Mounier*, Paris, Editions du Seuil, sv. I, 1961, str. 13-125.

² *Œuvres de Mounier*, sv. IV, 1963, str. 477.

³ Emmanuel MOUNIER, *Révolution personaliste et communautaire*, Paris, Editions Montaigne (kolekcija »Esprit«), 1935.

⁴ *Manifeste au service du personalisme*. Paris, Editions Montaigne, 1936, ponovno objavljen u *Œuvres de Mounier*, sv. I, 1961, str. 479-633.

⁵ Analiza *Manifesta* na hrvatskom može se naći u disertaciji autora ovog rada *Personalizam Emmanuela Mouniera. Pokušaj sinteze marksizma i egzistencijalizma*, Zagreb, 1980.

Filozofsko-antropološka inspiracija personalističkog pokreta

Kako je već rečeno, Emmanuel Mounier potječe iz francuske katoličke obitelji te, došavši u Pariz na postdiplomski studij, intenzivno studira i promišlja svoju kršćansku vjeru. Njegov projekt personalističkog pokreta inspiriran je kršćanskom personalističkom filozofskom antropologijom, i to tako da ju je u neku ruku dinamizirao i, moglo bi se reći, moderno 'egzistencijalizirao'. Bio je potreban dug embrionalni razvoj europske moderne filozofijske antropologije, najprije u liku psihologije, posebno one diferencijalne, kao i psihopatološke, da bi se problem osobnosti postavio u njezinoj duhovno-povijesnoj, dinamičkoj, vremensko-egzistencijalnoj konkretnosti o čemu svjedoči i Mounierovo sustavno psihologijsko-antropologijsko djelo *Rasprava o karakteru*, pisano u ratnim godinama.⁶

Ma kako bilo relevantno za čitavu, ne samo izričito i intencionalno kršćanski nadahnutu, nego i općenito zapadnoeuropsku filozofijsku antropologiju, boecijevsko fundamentalno-ontološko određenje osobe, jer je esencijalističko, rekli bismo metafizičko-statično, ne zrcali živu dramu osobnosti osobe i muku naše personalizacije, našeg uosobljenja. Može se reći da su konačno filozofija egzistencije, pa i egzistencijalizam Sartreova tipa te egzistencijalistički nastrojene psihopatologije i psihijatrije, promislivši i opisavši iskustvo radikalne individuacije i svega onoga što se vezuje uz novovjekovni europski individualizam i subjektivizam, uključujući intenzivno iskustvo apsurdnosti golog fakticiteta individualne egzistencije, otvorili put suvremenim personalizimima. Svima je njima zajedničko nastojanje da se čovjek, zajednica, društvo, država, pa i svijet u cjelini razumiju u svjetlu religijskog i filozofijskog, tj. integralnoga 'iskustva' osobnosti.

Mnogim je suvremenim personalizimima – podsjećamo da je Mounier upotrebljavao pozitivno taj plural razlikujući personalizme prema njihovim različitim duhovnim inspiracijama – zajedničko i to što sebe razumijevaju kao antiteze upravo modernom individualizmu s jedne, i kolektivizmu, s druge strane, nudeći svoje

⁶ Objavljeno je pod naslovom *Traité du caractère*, Paris, Le Seuil, 1946, te ponovno u sabranim djelima *Ceuvres de Mounier*, sv. II, 1961.

projekte za jednu, ni individualističku ni kolektivističku, nego »personalističku civilizaciju« (Mounier). Podsjetimo na činjenicu da je pojedinac u individualističkom smislu bio naglašen pravnom osnovom i normom klasičnih kapitalističkih društava u usponu. Kao ekstremni odgovor na krizu tog projekta individualističke civilizacije, pojavili su se, kao što znamo, radikalni klasni, etatistički i nacistički kolektivismi sa svojim prototipovima u boljševičkom komunizmu, talijanskom fašizmu i u njemačkom nacizmu. Nastanak nekih suvremenih personalizama, među koje se kao najprofiliraniji ubraja upravo Mounierov personalistički pokret, pojavio se je kao odgovor i klasičnom individualizmu i raznim totalitarnim kolektivizmima.

Razumljivo je da je spomenuti individualističko-antropološki projekt 'inficirao' mnoge društvene i humanističke znanosti. Tipičan je primjer psihologija koja je u svojem brzom i burnom razvoju doživjela mnoge orijentacije i preorijentacije, već prema tome je li bila više vezana uz fizikalne, biomedicinske ili uz društvene znanosti. Njezina posljednja personalistička preorijentacija zbilja se je upravo pod utjecajem suvremenih personalizama. Ta je preorijentacija vidljiva u promjeni kategorijalne paradigme: vrhovna kategorija kojom se integralno (i psihološki) razumijeva čovjeka nije više »individualnost« ni »karakter«, nego upravo osoba, osobnost, »personalnost«.

Premda se osoba i osobnost ne mogu definirati, jer to nisu 'stvari', nego duhovne danosti, ipak se može pokušati opisati specifični način osobne opstojnosti i tematizirati procese personalizacije, uosobljenja. U tom se smislu na primjer pojavljuju kod Mouniera, tipični problemi vezani uz personalizaciju: »kontingencija ljudskog bića«, »nemoć razuma«, »samoća i tajna«, »osobno obraćenje«, »izloženi život«, »egzistencija i istina«, »uronjenost osobe u prirodu i izranjanje iz nje«, »osobnosno transcendiranje prirode« te iz te tematske strukture izvedeni problemi kao što su »utjelovljena egzistencija«, »personalizacija prirode«, »samoobrana individue«, »personalizam protiv individualizma« te »komunikacija s drugima i njezin neuspjeh«.

Sukladno europskoj kršćanskoj personalističkoj tradiciji, utemeljenoj kako je spomenuto na boecijevskim fundamentalno-ontološkim određenjima osobe, suvremene egzistencijalno intonirane personalističke antropologije vide začetak personalizacije u individuaciji. Iako je ona univerzalni, svekozmički i prakozmički fe-

nomen, fenomen individuacije se, govoreći jezikom Teilharda de Chardina na kojega se referira i Mounier,⁷ intenzivira i na specifičan način egzemplificira s pojavom biosfere. Trasa ljudske individuacije je karakterizirana dramatskim razvojem od spajanja dviju spolnih stanica, što označuje relativno kratku biološku individuaciju, do one dulje psihologijske, socijalne i kulturne, drama kojih se reflektira u antitezama individualizam-personalizam, individualnost-personalnost. Konsekutivni su problematski sklopovi supstancijalizacija osobnog života i njezina postojanost, proces izgrađivanja karaktera i karakternosti, što sve opet završava u širim procesima ovladavanja utjecajima koji dolaze izvana.

Kako se detaljni povijesni i doktrinarni prikaz personalističkog pokreta može naći i drugdje,⁸ ovdje će se u funkciji šireg konteksta u kojem se pojavljuje personalizam u Hrvatskoj, skicirati ponajprije novi izazov za personalizam što ga označuju »velike promjene« kojih smo svjedoci od godine 1989., i to na horizontu ambivalentnosti naše i europske situacije.

Personalizam – otpor totalitarističkim strukturama

Jedna od odrednica dubinske duhovne situacije jest da nas još uvijek, doduše manje nego neposredno nakon sloma komunizma, a pogotovo nakon iskustva Domovinskog rata, u skrovitim infrastrukturama naše podsvijesti zapljuskuje trijumfalistički osjećaj: pobijeđeno je i posljednje od povijesnih zala začetih u prvoj polovici 20. stoljeća: komunistički socijalizam s imanentnim totalitarističkim strukturama. I to, na svu sreću, više unutrašnjim urušavanjem, nego rušenjem nekom izvanjskom silom kao što se to zbilo s druga dva zla 20. stoljeća: s etatističko-fašističkim i nacionalsocijalističkim totalitarizmima.

Srodnost tih triju zala pokazala se, među ostalim, i u tome što su u svojem usponu sva tri zla postala iznimno zavodljiva i zarazna. Sjetimo se koliko im se sjajnih umova i duhova priklonilo, barem na samom početku, 1920-ih u Rusiji i Italiji te 1930-ih u Njemačkoj. Još je i danas aktualno pitanje: kako je to bilo moguće?

---

⁷ *Œuvres de Mounier*, sv. III, 1962, str. 402.

⁸ Među ostalim, i u autorovoj disertaciji, citiranoj u bilješki br. 3.

Zar zloćudnost tih triju fenomena nije bila prepoznatljiva već u programskim nacrtima njihovih glavnih ideologa i odmah vidljiva u njihovim početnim ostvarenjima? Ili je pak beznađe koje je zahvatilo duhove pojavom dubinske krize individualističko-kapitalističke civilizacije, očitovane Prvim svjetskim ratom i poratnom duhovnom dezorijentacijom zbog svjetske ekonomske krize 1929., postalo toliko apsolutno da se više nije vjerovalo u mogućnost oporavka individualistički inspiriranog i juridički strukturiranoga kapitalističkog svijeta, i to iz njegovih imanentnih duhovnih i moralnih resursa?

Obnovu društva, zajednice i pojedinca plauzibilno su obećavali totalitaristički pokreti od kojih je svaki, u zbog ratu specifičnom društvenom i nacionalno-državnom kriznom stanju, dolazio s nabijenom mistikom socijalno-klasnog, državno-korporativnog i/ili nacionalsocijalističkog 'zajedništva'. U autentičnost na takvim izvorima izgrađenog zajedništva mogli su posumnjati i prokazati to obećavano zajedništvo kao vulgarni i sirovi kolektivizam samo oni duhovi koji su iza sebe imali već promišljeno mučno iskustvo europskoga metafizičkog individualizma. Jedan je od tih duhova, sigurno, bio Emmanuel Mounier kao francuski mislilac kršćanske inspiracije i tvorac personalističkog pokreta u kojem pitanje osobe i osobnosti nadilazi kako empirijske medicinske, biologijske, genetičke, tako i empirijske društvene i humanističke znanosti, uključujući psihologiju i sociologiju.

S jednoga višeg povijesnog, europskopolitičkog stajališta, ni jedna europska zemlja ili barem ona koja drži da je konstupstancijalni aspekt njezine političke samosvijesti dio zajedničke višestoljetne individualističke baštine, ne bi trebala, barem na prvi pogled, imati ozbiljnih problema s pojavom totalitarizma i otporom prema njemu. Ako je duh jednakosti što je rođen iz samosvijesti punoljetnog individuuma kojemu je duhovna os temeljni uvid u jednakost svih ljudi i ako u tom horizontu ne postoji ni jedan razlog zbog kojeg bi se on, pojedinac, trebao podvrgavati vlasti drugoga sebi jednakoga kao ni drugi pojedinac njemu, onda postaje problematičnom pojava totalitarizma na tlu europskog individualizma i iz njega rođenog duha jednakosti.⁹

---

⁹ Vidi kod TOQUEVILLA, *O demokraciji u Americi*, Zagreb, Informator, 1995, posebno str. 233-234.

Pomislimo li, dalje, na duh demokratizma koji je neposredni izdanak opće ideje i osjećaja jednakosti te demokratskih parlamentarnih institucija, tada je još zagonetnija pojava totalitarizma. Njegovi su korijeni zaista skriveni. Ta bi paradoksalna situacija možda bila razumljivija kad bismo se podsjetili Toquevilleove teze o radikalnom individualizmu i o njegovu totalitarističkom naličju: individuum kao klupko egoističnih interesa u visokodiferenciranom društvu, u kriznim situacijama iskorijenjenosti iz živih zajednica obitelji, sela i župne zajednice, traži zaštitu u jakoj i centraliziranoj državnoj vlasti. Obezglavljeni i iskorijenjeni pojedinac u svojoj osamljenosti i ugroženosti lako postaje plijenom kolektivističkog ludila raznih vrsta: nacionalnog, socijalnog, rasnog, religioznog, konfesionalnog. U takvim kriznim situacijama samo duhovna supstancija pojedinca, što je ovdje nazivamo personalnošću, može biti ona kritička i rezistentna točka na kojoj se mogu zaustaviti tendencije prema totalitarizmu.

Koliko je Mounierov personalistički pokret između dvaju svjetskih ratova, a posebice nakon Drugoga, kada je u općem raspoloženju beznađa do temelja uzdrmana vjera u čovjeka, svojim časopisom *Esprit* koji je počeo redovno izlaziti svaki mjesec, uspješno vraćao nadu otvaranjem pozitivne perspektive u obnovi Europe i svijeta, svjedoče mnoge grupe personalistički inspiriranih intelektualaca i političara, koje se formiraju u mnogim europskim zemljama, ali i izvan Europe. To se posebno odnosi na katoličke zemlje, primjerice na Italiju i Poljsku u kojima su se personalističke grupe stvarale već za vrijeme Drugoga svjetskog rata te, inspirirane čitanjem i proučavanjem Mounierova *Personalističkog manifesta*, animirale pokret otpora. O tim i takvim utjecajima personalizma u raznim zemljama pisao je odmah nakon rata časopis *Esprit* (118/1946) u kojem je i izvješće o djelovanju personalističkoga kruga oko Edvarda Kocbeka u Sloveniji. Budući da se tada nije spominjala Hrvatska u kojoj nije ni bilo nikakvih strukturiranih personalističkih grupa, držim primjerenim da se u povodu 100. godišnjice Mounierova rođenja, bar s nekoliko osobnih opservacija, osvrnemo na personalizam u Hrvatskoj bez pretenzija na iscrpnost.

Personalizam u Hrvatskoj

Sigurno da bi tematiziranje personalizma u Hrvatskoj bilo kudikamo povijesno opravdanije da u nas postoji iskustvo, recimo,

slično slovenskom personalizmu koji je imao snažnu društvenu i političku rezonanciju u Sloveniji. Personalisti u Hrvatskoj, naime, nikad nisu dosegli onaj stupanj intenzivne javne prisutnosti u hrvatskoj društvenoj zbilji kao što je to uspjelo slovenskoj personalističkoj grupi. No, ni u Hrvatskoj nije nedostajalo pojedinaca koji su se već od ranih četrdesetih godina, pa i ranije, intelektualno i duhovno izgrađivali studiranjem Mounierovih radova i čitanjem časopisa *Esprit*. Spomenimo hrvatske personaliste starije generacije, kao što su npr. Stjepan Tomislav Poglajen i Makso Pelosa koji je preveo na hrvatski spomenuti Mounierov *Manifeste au service du personnalisme* (1936), no prijevod, nažalost, do danas nije objavljen, te personaliste sljedeće generacije nakon Drugoga svjetskog rata kao što su npr. Ivo Peraica, Dragutin i Živan Sikirić, Jure Juras, Krsto Cvičić i Ivan Supićić.

Postojala je među njima i jedna »podzemna« grupa personalistički orijentiranih studenata i srednjoškolaca, o kojoj se znalo i potajno govorilo u određenim uskim katoličkim krugovima, ali u to doba, dakako, bez dokumentiranih svjedočanstava. No, ovih dana pojavilo se, koliko je meni poznato, prvo objavljeno svjedočanstvo o toj grupi formiranoj nakon Drugoga svjetskog rata, i to iz pera jednog člana te grupe, danas međunarodno poznatog političkog analitičara – Krste Cvičića.¹⁰

Podaci o toj grupi, koje ovdje vjerno iznosim prema Cvičićevu svjedočenju, sežu u proljeće 1947. godine, kada se mala skupina zagrebačkih srednjoškolaca »katoličke orijentacije« počela skupljati nedjeljom poslijepodne u privatnim zagrebačkim stanovima, budući da su odmah pošto su komunisti zauzeli vlast, sve katoličke organizacije, pa i one za mladež, bile zabranjene, a njihove prostorije konfiscirane. Kako je Crkvi bilo dopušteno održavanje vjeronauka samo po župama, tako je ta grupa pohađala vjeronauk kod isusovaca u Palmotićevoj ulici. Grupa, čiji je broj varirao, da bi se i sveo na čvrstu četvorku – »19-godišnjake Juru Jurasu i Zlatka Hercega, 18-godišnjaka Rolanda Jovanovića-Baroldu i 17-godišnjaka Krstu Cvičića (mene)« – oko koje su se onda kasnije okupljali i njihovi pouzdani prijatelji, ograničavala se u početku na či-

¹⁰ Vidi Cvičićev »Pogovor« (str.89-104) u knjizi *Nesmireni zov – Prijatelji – U Pustoj zemlji. Antologija iz olovnih vremena*. Priredili Rolando Barolda i Krsto Cvičić, Zagreb, Dora Krupićeva, 2005.

tanje poezije s duhovnim ali i buntovničkim nabojem, o čemu rječi-
to svjedoči sada objavljena antologija te poezije.¹¹

No, na njihovim vrlo dugim sastancima nije se samo čitala poezija nego se je i žustro raspravljalo o mnogim temama. O tome Cvičić piše: »U pravilu, naši su sastanci trajali šest do sedam sati, pa i dulje, tako da smo se kućama vraćali tramvajem ili pješice kasno u noć. Diskutirali smo – temeljito, iscrpno i disciplinirano – o filozofskim, vjerskim i političkim temama, katkad unaprijed dogovorenima, a često i spontano načetima na licu mjesta.« Cvičiću se posebno urezala u sjećanje »sjajna diskusija koju je naš, u tim pitanjima vrlo potkovani prijatelj Jure (misli se dakako na Jurasa, opaska F. Z.) inicirao o izvrsnoj knjizi dominikanca o. Hijacinta Boškovića posvećenoj tomističkoj filozofiji. Zapamtio sam kako je Jure otpočeo svoje izlaganje primjedbom da je tomistička, ili točnije neoskolastička filozofija, koju je utemeljio srednjovjekovni filozof sv. Toma Akvinski i koju je tada kao svoju 'službenu' filozofiju naučavala Katoličke crkva, zastarjela i da valja udariti novim smjerovima.«¹² Iz ovoga Cvičićevog svjedočanstva jasno se vidi da je njihovo okupljanje bilo ne samo izraz političkog prosvjeda protiv zavladaalog komunističkog totalitarizma nego i nezadovoljstva s doktrinarnim stanjem, posebno u filozofiji, u Katoličkoj crkvi.

Karakter zajedničkog čitanja poezije kao i značenje te određene poezije i spomenutih beskrajnih rasprava Cvičić tumači sljedećim riječima: »Ukratko, i pjesme koje smo zajedno čitali i naše diskusije bile su izraz trojega: otpora vladajućem komunističkom totalitarnom sistemu, obrane našeg ugroženog nacionalnog i vjerskog identiteta te aktivnog angažmana za općeljudsko bratstvo i zajedništvo. Ovo, dakako, nije imalo nikakve veze sa službenim, odozgora nametnutim režimskim propagandnim parolama o 'bratstvu i jedinstvu', 'borbi za mir' i sličnima. Čitanje pjesama kombinirano s diskusijom o različitim temama bilo je polazište toga našeg zalaganja ili, preciznije rečeno, katoličkog aktivizma, primarni operativni instrument našega 'apostolata'. Taj je poslije prerašao u druge oblike.«¹³ Jedan je od tih 'drugih' oblika bio i neka

---

¹¹ Vidi prethodnu bilješku.

¹² Cvičić, »Pogovor«, str. 91.

¹³ Cvičić, »Pogovor«, str. 92.

vrsta *samizdata*, mada u ranim 50-im godinama, kako kaže Cvičić, taj pojam još nije postojao.

Naime, članovi te grupe ne samo da su pomno čitali i temeljito studirali tekstove kojima su se, osim određene poezije, nadahnjivali u svom radu, nego su ih na razne načine umnažali i dijelili među pouzdanim prijateljima. To su bili u prvom redu tekstovi modernih filozofa »kršćanske orijentacije«, posebno onih francuske personalističke struje, kao što su Jacques Maritain (1882-1973) i Emmanuel Mounier (1905-1950). Maritain koji je, kako ističe Cvičić, »bio blizak prijatelj Pavla VI. prije njegova izbora za papu, te je i sam izravno utjecao na duhovnu pripremu« Drugog vatikanskog koncila,¹⁴ bio je već dobro poznat hrvatskoj katoličkoj inteligenciji u međuratnom razdoblju, osobito po svojem kasnije i na hrvatski prevedenom djelu *Cjeloviti humanizam*. Mounier pak, koji je također bio poznat užem katoličkom krugu kao osnivač i dugodišnji urednik pariškog mjesečnika *Esprit*, možda je još više nadahnjivao djelovanje grupe kao »utemeljitelj i glavni protagonist personalističke filozofije, čija je središnja ideja bila aktivni angažman za novu civilizaciju, kojoj je u središtu dostojanstvo osobe.«¹⁵

Treći uzor grupe bio je ruski filozof Nikolaj Berdjajev (1879-1948), suradnik Mounierova *Esprita*, »jedan od najoriginalnijih ruskih mislilaca novog vremena i autoritet u pitanjima odnosa između komunizma i kršćanstva, koji se, pošto su ga boljševičke vlasti 1922. godine zajedno s velikom skupinom nepoćudnih intelektualaca i crkvenih ljudi, prognale na Zapad, naselio u Parizu.« Upravo su njegova djela članovi grupe možda najagilnije »posuđivali... međusobno kao i prijateljima i znancima«. Što više, od dr. Nikole Thallera, tada već teško bolesnog prevoditelja Berdjajevljevih knjiga, od kojih su neke bile objavljene u Hrvatskoj prije Drugoga svjetskog rata, »dobili smo u rukopisu njegov neobjavljeni prijevod kapitalnog Berdjajevljeva filozofskog djela *Ja i svijet objekata...* Kako tada nije bilo fotokopirnih strojeva, knjigu smo u užem krugu dali na pisaćem stroju otipkati u više primjeraka.«¹⁶ Sam Cvičić domogao se Maritainova eseja *Tko je moj bližnji?*

¹⁴ *Isto*, str. 93.

¹⁵ *Isto*.

¹⁶ *Isto*, str. 94. – Cvičić se sjeća kako je u susretu s »uglednim ruskim disidentima u Moskvi potkraj 1980-tih godina – dakle još za komunističke vlasti –

(*Qui est mon prochain?*) i preveo ga na hrvatski. »I taj smo tekst umnožili i raspačali pošto smo ga sami temeljito prostudirali.«¹⁷

Ocrtao sam detaljnije djelovanje personalističke grupe četvorice (Jure Jurasa, Zlatka Hercega, Rolanda Jovanovića-Barolde i Krste Cviića) slijedeći objavljeno svjedočanstvo Krste Cviića. No, kako sam ranije napomenuo, ta je grupa proizašla iz skupine »katoličkih, personalistički orijentiranih studenata«, koja se već tijekom Drugoga svjetskog rata redovito sastajala u prostorijama Katoličke akcije u Palmotićevoj 3. Kako svjedoči Krsto Cviić, vodeći ljudi među tih »dvadesetak studenata i studentica« bili su Branko Fučić, Ljubo Matulić, najaktivniji u izdavanju »personalističkih tekstova«, te Splitsanin Ivo Ciko koji je držao tečaj iz filozofije. Zbog burnih rasprava sudionici su nazvali »svoju skupinu 'svađalica'«. Zbog opasnosti od bombardiranja redoviti susreti su prestali polovicom 1943., »ali se personalistička djelatnost nastavila i dapače povećala« neposredno po završetku rata, i zbog sljedećeg razloga: »Zagrebačkim personalistima pridružili su se splitski, koji su došli u Zagreb ili da nastave ili da započnu sveučilišne studije.«¹⁸

Politički i policijski pritisak je postajao sve jači pa su redoviti grupni sastanci prestali, a povećali su se neformalni sastanci manjih grupa, kao na primjer oni »najmlađe grupe personalista« koje je u jeseni i zimi organizirao Miroslav Kurelac. U toj skupini bili su Ivan Tomljanović, Stanko Juriša, Zlatko Herceg, Vlasta Gold-Marković, Ljerka Tuković-Gospočić i Roland Jovanović-Barolda, koji su raspravljali o personalističkim tekstovima koji su dolazili iz, kako kaže Cviić, »tiskarske radionice« Ljube Matulića, a kraća predavanja držali su i neki stariji studenti. Iz okruženja te skupine proizašla je opisana grupa četvorice čiju genezu Cviić zaključuje ovako: »Iz te je skupine potekla i naša kao malen još preživjeli otočić u arhipelagu donedavna aktivnih, od komunističkih vlasti nasilno ugašenih katoličkih grupacija.«¹⁹

Da su neke mladice tih grupacija ipak preživjele, barem za neko vrijeme, i djelovale, doduše u posvemašnjoj intimi malih grupa, to

---

čuo kako se Berdjajev čitao i studirao u Staljinovo vrijeme diljem SSSR-a te čak kružio zloglasnim gulagom«. *Isto*, str. 94-95.

¹⁷ *Isto*, str. 95.

¹⁸ *Isto*, str. 100.

¹⁹ *Isto*, str. 99-100.

jest bez šire društvene rezonancije, treba zahvaliti ponajviše jednom izuzetnom isusovcu, patru Poglajenu. O njemu Cvičić svjedoči ovako: »I za nas četvoricu i za naše starije sumišljenike-personaliste iznimno je nadahnuće predstavljao pater *Stjepan Tomislav Poglajen*, D.I. (1906-1990).«²⁰ Budući da je studirao prije Drugoga svjetskog rata u Belgiji i Francuskoj, gdje se upoznao s agilnim katoličkim omladinskim i radničkim pokretima, posebno onima pod nazivom Kršćanska akademska mladež (JAC) i Kršćanska radnička mladež (JOC) što ih je pokrenuo belgijski kanonik Joseph Cardijn, s kojim se upoznao i sprijateljio, Poglajen, taj »karizmatični, dinamični i višestruko nadareni isusovac« je u Hrvatsku donio »mnogo svježih ideja«. ²¹ Njima je svojim neumornim angažmanom kao urednik utjecajnog isusovačkog časopisa *Život*, kao profesor filozofije i sociologije, kao konferansijer na javnim tribinama na kojima se razračunavao s komunizmom i nacionalsocijalizmom, snažno dinamizirao hrvatski javni katolički život između dva rata i početkom samog rata, postavši duhovnim vođom dijela katoličke intelektualne elite, posebno studenta i srednjoškolaca nadahnjujući ih, kako svjedoči i Krsto Cvičić, u njihovu podzemnom djelovanju u poslijeratnim godinama pod komunističkim totalitarističkim režimom.²²

Ovaj prikaz najranijih personalističkih strujanja u Hrvatskoj izvanredno svjedoči o relativno ranom utjecaju Mounierova personalizma u Hrvatskoj. Treba ipak reći da nakon odlaska p. Poglajena iz Hrvatske u njoj nije bilo jedne jake osobnosti koja bi idejno, socijalno pa i politički strukturirala hrvatski personalizam onako kao što je to učinio Edvard Kocbek u Sloveniji. On je slovenskom personalizmu dao ne samo specifično slovenski doktrinarni i ideološki nego i političko-organizacijski pečat.²³

²⁰ *Isto*, str. 100.

²¹ *Isto*.

²² *Isto*, str. 100-193. – Osim Cvičićeva svjedočanstva o Poglajenu na citiranim stranicama, upućujem na instruktivan članak Ive Sečkara o toj osebujnoj osobi u suvremenoj Hrvatskoj pod naslovom »Veliki i zagonetni S.T. Poglajen«, objavljen u isusovačkom časopisu *Obnovljeni život*, 1996, (51)3, str. 237-260.

²³ Vidi o tome više u zborniku radova pod naslovom *Personalizem in odmevi na Slovenskem*, posebno priloge u trećem poglavlju »Personalizem pri Slovencih«, Ljubljana, Izd. »2000 Založba«, 1998, str. 417-497.

Iako manje istraženi nego u slovenskih, motivi hrvatskih personalista gotovo su istovjetni motivima ne samo slovenskih nego i personalista u drugim europskim katoličkim zemljama gdje se personalizam pojavljivao kao više ili manje relevantna činjenica. Poglavitito za vrijeme i neposredno nakon Drugoga svjetskog rata, kada je Mounierov personalizam 'funkcionirao' kao izvor nadahnuća pojedincima i skupinama u njihovim konkretnim angažmanima. Ponajprije u neposrednom uključivanju u 'rezistenciju' protiv njemačkog nacizma, talijanskog fašizma i komunističkog totalitarizma.²⁴

Specifični i konkretni kontekst u kojem se pojavljivao interes za personalizam u Hrvatskoj kasnih tridesetih godina karakterizirale su neke temeljne činjenice. Nakon što je s političke pozornice Radić-Mačekova Hrvatska seljačka stranka posve istisnula Hrvatsku pučku stranku, više katoličke negoli svijetu sveopće otvorene kršćanske inspiracije, hrvatski katolici koji su naginjali neposrednijoj društvenoj ili konkretnoj političkoj angažiranosti izgubili su svoje 'matično' mjesto organiziranog okupljanja. Merzove pak križarske organizacije, iako je iz njih proizašlo nekoliko naraštaja hrvatskih katolika s izoštrenom osjetljivošću ne samo za autentične religiozno-duhovne nego i socio-političke probleme hrvatskoga društva, nisu bile dovoljno pripremljene da bi mogle postati žarištima energične personalističke akcije, princip kakve je u sebi nosio primjerice pater Stjepan Tomislav Poglajen, inače vrlo popularan u križarskim organizacijama.

Općenito bi se moglo reći da je na ozračje hrvatskog katolicizma, u vrijeme kada se je pročulo o Mounierovu personalizmu i u katoličkim intelektualnim krugovima u Hrvatskoj kasnih 30-ih godina, svojim antimodernističkim tradicionalizmom snažno djelovao tadašnji zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac. To i takvo ozračje dopuštalo je tek individualne personalističke 'aventure'. Egzemplarno o tome svjedoči upravo iskustvo Stjepana T. Poglajena koji je, djelujući u Splitu, napustio Hrvatsku početkom Drugoga svjetskog rata i uključio se na svoj osobni način u otpor najprije protiv nacizma, a nakon Drugoga svjetskog rata i protiv komunizma u Slovačkoj te je potom dospio ne samo u komunistički SSSR

---

²⁴ Vidi najosnovnije podatke u autorovoj već citiranoj disertaciji, str. 105-115.

nego i u Kinu, gdje je istraživao unutarnje antikomunističke pokrete i o tome izvješćivao svjetski relevantne političke čimbenike, kao i sâm Vatikan.²⁵

Interes za personalizam pojavljuje se u Hrvatskoj ponovno i intenzivnije za vrijeme 'hrvatskog proljeća' 1971. Izraz je toga, među ostalim, i objavljivanje prijevoda Mounierovih tekstova pod naslovom *Angažirana vjera*.²⁶ Ta je knjiga za mnoge hrvatske katoličke intelektualce, a i za svećenike, značila oslobođenje iz njihova geta u koji su bili tjerani i stjerani tijekom komunističkog režima. Neki hrvatski personalisti, zajedno s liberalno i nacionalno nastrojenim hrvatskim intelektualcima, aktivno su poduprli inicijativu reformski usmjerenih hrvatskih komunista da se hrvatsko društvo 'otvori' na gospodarskom, kulturnom pa i političkom planu, premda se oficijelno nije napuštao komunistički jednostranački sustav.

U svakom slučaju, za neke hrvatske personaliste bio je to trenutak koji su procjenjivali pogodnim da se i najizravnije politički angažiraju. Otrežnjenje je nastupilo vrlo brzo. 'Hrvatsko proljeće' nije, doduše, ugušeno sovjetskim tenkovima, ali jest masovnim zatvaranjem, progonima i 'čistkama' na svim razinama društvenoga života.

Desetogodišnja društvena involucija 70-ih godina što ju je proizvela restauracija komunističke totalitarne vladavine, značila je i za hrvatske personaliste povlačenje u sebe. Tek su se 80-ih, nakon Titove smrti, počele obnavljati mladice nekomunističkih i nemarksističkih intelektualnih tendencija. Tako se i interes za personalizam ponovno budio. Tomu je, među ostalim, pridonijelo i objavljivanje autorove prije spomenute disertacije o Mounierovu personalizmu, petnaest godina nakon što je napisana i obranjena. Interes za personalizam ovaj se put budio u krugu katoličkih studenata koji su tražili puteve određenoga društvenog angažmana bilo na fa-

---

²⁵ Vidi knjigu Grete PALMER, *Maquis de Dieu. Révélations du R. P. George*, Paris, 1956. Napominjem da je 'R. P. George' klandestino ime patera Poglajena koji je u visokoj starosti preminuo u Vatikanu. Nažalost, njegov život i djelo još nisu istraženi.

²⁶ Emmanuel MOUNIER, *Angažirana vjera*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1971. Knjigu Mounierovih tekstova izabrala je i za objavljivanje priredila supruga pokojnog filozofa, gospođa Paulette Mounier pod naslovom *L'engagement de la foi*, Paris, Editions du Seuil, 1968.

kultetima bilo preko župnih zajednica ili neformalnih grupa. Kada je napokon došao trenutak »velikih promjena« godine 1989., za mnoge od tih mladih ljudi, kao i za starije hrvatske personaliste, otvorila se je i mogućnost najizravnijeg, tj. političkog angažmana.

Klasični put za takav angažman jesu političke stranke. Tada, međutim, još nije bilo drugih stranaka, osim komunističke. Nije bilo druge mogućnosti da se izbori temeljna sloboda, tj. politička sloboda u i dalje komunističkom sustavu, osim jedne i radikalne: izravno političke. To je pak značilo ne više apstraktno propovijedanje, nego izravno prakticiranje demokratskih političkih sloboda na način da se za njih stvore nužni uvjeti, tj. osnuju nove stranke s jasnim i odlučnim liberalno-demokratskim programima. Odatle fenomen da su se hrvatski personalisti našli u inicijativnim grupama za stvaranje demokratskih stranaka u kojima su neki zauzeli i vodeće položaje te se tako uključili u preobrazbu političkog i društvenog života u državno samostalnoj Hrvatskoj.

U tom se kontekstu, stvaranjem slobodarskih demokratskih stranaka, nametnuo problem odnosa katolicizma i liberalizma načelno, a onda posebno u Hrvatskoj, gdje je taj problem bio aktualan sve tamo od početka modernizacije Hrvatske 30-tih godina 19. stoljeća pa do prije nastupa totalitarizama s Drugim svjetskim ratom. Prodorom političkog pluralizma i rađanjem višestranačja godine 1989. taj se problem ponovno javlja, tim više što su, kako je spomenuto, personalistički usmjereni katolici bili angažirani pri utemeljenju već prve demokratske stranke, i to s liberalnim predznakom. Kako je to kod određenog dijela katolika i klera izazvalo pomutnju, rodila se ideja da se teorijski i povijesno problematizira odnos liberalizma i katolicizma, s posebnim obzirom na Hrvatsku. To se i dogodilo deset godina kasnije kada je održan prvi, a godinu dana potom i drugi simpozij na temu »Liberalizam i katolicizam u Hrvatskoj«.²⁷

²⁷ Vidi: *Liberalizam i katolicizam u Hrvatskoj*, Split, Vila Dalmacija, 2.–4. lipnja 1998. i *Liberalizam i katolicizam u Hrvatskoj, II. dio*, Zagreb, 5. i 6. ožujka 1999. Obadvije knjige je izdao Friedrich-Naumann-Stiftung (Zagreb 1998. i Zagreb 1999.), a priredio ih je Hans-Georg Fleck koji je, što sam dužan reći, kao direktor ispostave Friedrich-Naumann-Stiftunga u Zagrebu, najviše zaslužan da su se ti simpoziji održali i da je njegova ustanova izdala materijale s jednog i drugog simpozija. Napominjem da su na prvom simpoziju na temu personalizma održana dva referata, i to: Franjo

Spomenimo, s druge strane, da je niz hrvatskih personalista zauzeo istaknuta mjesta u znanstvenom, kulturnom i javnom životu izvan političke sfere. Tako su npr. Branko Fučić i Ivan Supićić postali akademici. Prvi je bio povjesničar umjetnosti i kulture, terenski istraživač Istre i Kvarnera, specijaliziran za srednjovjekovno slikarstvo i hrvatski glagolizam te dobitnik Herderove nagrade. Objavio je više knjiga i velik broj drugih radova. Supićićeva su specijalnost estetika i socijalna povijest glazbe. Utemeljitelj i dugogodišnji urednik trojezičnog časopisa *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music*, sveučilišni profesor u Zagrebu i Strasbourgu, pokretač je i glavni urednik monumentalne višesveščane edicije na hrvatskom, engleskom i francuskom *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost* koju izdaje Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Objavio je niz knjiga i članaka na hrvatskom, francuskom i engleskom. Miroslav Kurelac, član suradnik HAZU, bio je znanstveni savjetnik i voditelj u njezinu Zavodu za povijesne znanosti, autor prve iscrpne znanstvene monografije o ocu hrvatske historiografije Ivanu Lučiću Luciusu. Dragutin Sikirić je ugledni zagrebački odvjetnik, a Roland Jovanović-Barolda pjesnik i uspješan, poznati arhitekt u Londonu. Ivan Tomljanović je slikar i živi u Zadru, Jure Juras se posvetio publicistici. Već citirani Krsto Cvilić je međunarodno priznati politički analitičar koji je, ostajući u uskoj svezi s domovinom, proveo najveći dio života u Velikoj Britaniji. Neven Šimac, pravnik i politist, proveo ga je pak u Francuskoj surađujući niz godina s časopisom *Esprit*.

Među hrvatskim autorima koji su se bavili proučavanjem trećeg među trojicom spomenutih velikih personalističkih mislilaca 20. stoljeća, a to je uz Mouniera i Maritaina Nikolaj Berdjajev, valja spomenuti Josipa Kribla koji je, među ostalim, objavio »misli« uz Berdjajevljevu *Vrijednost kršćanstva i nevrjednost kršćana* te posebne studije o otkupljenju u mislima Nikolaja Berdjajeva i o Berdjajevljevu egzistencijalno-eshatološkom gledanju na čovjeka i svijet.²⁸ Msgr.

ZENKO, Personalizam – mjesto dijaloga između individualizma i komunitarizma (str. 177-200) i Neven ŠIMAC, Personalizam kao angažman i praksa – kršćanin u svijetu (str. 201-219).

²⁸ Usp. Ivan KRIBL, *Berdjajevljevo egzistencijalno-eshatološko gledanje na čovjeka i svijet*, Split, 1973; *Misli uz Berdjajevljevu »Vrijednost kršćanstva i nevrjednost kršćana«*, Zagreb, 1981; *Otkupljenje u mislima Nikolaja Berdjajeva*, Zagreb, 1983.

Ivan Devčić je pak autor doktorske disertacije o Berdjajevu kao i niza članaka i studija o njemu, među kojima i vrijednog pogovora *Filozofija povijesti Nikolaja A. Berdjajeva* u netom u nas prevedenoj i objavljenoj knjizi Berdjajeva *Smisao povijesti*.²⁹

Na kraju, navedimo što je o personalizmu i krćanstvu nedavno napisao Ivan Supićić: »Kao što je to snažno istaknuo Emmanuel Mounier, a to vrijedi i danas, ćovjećanstvu je još uvijek potrebna 'personalistićka i komunitarna revolucija', koja nema ništa s kapitalizmom ni s komunizmom, nego stavlja dostojanstvo ljudske osobe i opće dobro naroda iznad svih režima i ideologija. Ili, kao što je istaknuo Jacques Maritain, ćovjećanstvo se još uvijek nalazi u svojoj *pretpovijesti* s obzirom na mogućnosti realizacije jedne humanistićke, personalistićke demokracije i onoga što danas nazivamo civilizacijom ljubavi.³⁰

U našoj žalosno zaostaloj i neinformiranoj, intelektualno, vjerski i duhovno prilićno zanemarenoj sredini, međutim, poćinju cvasti i bujati mlade krććanske i katolićke snage, site nekrććanske antiintelektualnosti i religioznog drijemeža, ućmalog tradicionalizma i poraznog neznanja. Za njih iznad svega treba govoriti i stalno im upućivati rijeći ohrabrenja i nade. Krććanstvo nije problem. Problem su krćććani. Dakako, ne svi, ali mnogi koji se takvima predstavljaju, ćak iskreno misle da krćććani jesu, a u stvari nisu. Upravo su katolićki personalisti, pred mnoga desetljeća, tada snažno istaknuli da nam više ne treba nikakvo deklarativno i dekorativno, nego realno i životno krćććanstvo.«³¹

²⁹ Usp. Nikolaj BERDJAJEV, *Smisao povijesti*, Split, Verbum, 2005. Ranije su još u nas objavljene Berdjajevljeve knjige *Ja i svijet objekata*, Zagreb, Krćććanska sadašnjost, 1984. i *Duh i realnost. Temelji bogoćovjećje duhovnosti*, Zagreb, Krćććanska sadašnjost, 1985.

³⁰ Usp. Jacques MARITAIN, *Humanisme intćegral. Problćmes temporels et spirituels d'une nouvelle chrćtientć*, Paris, Aubier, 1936; hrvatski prijevod: *Cjeloviti humanizam*, Zagreb, Krćććanska sadašnjost, 1989; usp. takoder *Filozofija povijesti*, Zagreb, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1990; *Ćovjek i drćzava*, Zagreb, Globus – Školska knjiga, 1992. i *Umjetnost i skolastika*, Zagreb, Globus, 2001.

³¹ Ivan SUPIĆIĆ, Krćććanstvo i personalizam, u: S. Baloban, G. Ćrpić (ur.), *O dostojanstvu ćovjeka i općem dobru u Hrvatskoj*, Zagreb, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, 2003, str. 50. Usp. takoder Stipe TADIĆ, Personalizam Emmanuela Mouniera i njegovi refleksi na Drugi vatikanski koncil, *Nova prisutnost*, 2003, I/2, str. 223-235.

Summary
Personalism and Croatia
On the occasion of the 100th anniversary
of Mounier's birth

The first part of the article gives a short review of life and work of Emmanuel Mounier (1905-1950), the founder of the journal *Esprit*, and also provides the genesis of the Personalist movement. In 1927, Mounier took the initiative to establish the journal, later to become the voice of the movement when he had graduated in philosophy in his home town Grenoble in the class of Jacques Chevalier and had moved to Paris for postgraduate studies. He achieved the academic grade of *agrégé* at the same time as Sartre. After giving up his university career, through his journal he wanted to establish a platform for confronting the realities of the day, primarily the world economic crisis of 1929, which he defined as the »total« crisis of the European individualist civilisation. In the second part of the article, the philosophical and anthropological inspiration of the Personalist movement is outlined and confronted with the three collectivismisms, marxist communism, statist fascism and racist nationalism that were presented as solutions to the crises and to the collapse of capitalist world inspired by individualism. In the third part of the article, Mounier's Personalism is presented as an example of a productive resistance to totalitarian structures in the countries where they had for different periods of time succeeded in establishing themselves whether inspired by class, statist, racist or nationalist collectivismisms. The presence of Personalism in Croatia is outlined in the fourth part of the article.